

Rozhovor s Michaelem Kocábem

Myslím si, že bychom měli udělat lidský řetěz kolem Evropy

Rozhovor s někdejším poslancem a ministrem pro lidská práva a národnostní menšiny, frontmanem rockové skupiny Pražský výběr, Michaelem Kocábem (nar. 1954). Michael Kocáb byl hlavním protagonistou odsunu sovětských okupačních vojsk z Československa v letech 1990-1991, připisuje se mu klíčová zásluha na návrhu a prosazení disidenta Václava Havla jako prvního Československého a českého prezidenta po roce 1989.

Pane Kocábe, je 21. srpna 2022, výročí okupace Československa v roce 1968. Právě skončil koncert vaší kapely. Před koncertem jste tady mluvil při pódiové diskusi a trochu převyprávěl snahy o svobodu. Máme svobodu? Nyní, s Rusy na Ukrajině za zády?

To je přeci řečnická otázka, na kterou znáte odpověď. Svobodu nemáme. Možná to bude znít jako zpětná moudrost. Ale když se nám podařilo odsunout sovětská okupační vojska, třicet let jsem upozorňoval na to, že se musíme energeticky odtrhnout od Ruska. Nebyl jsem sám, kdo takové věci říkal. Naše politické elity s výjimkou prezidenta Havla nejen že na toto volání neslyšely, ale dokonce donedávna uvažovaly, že by Rusové u nás mohli stavět další bloky jaderných elektráren. Teď máme výsledek. Bavíme se o zbraních hromadného ničení. S jen trochou nadsázky mezi ně můžeme zařadit závislost na plynu a ropě. Kdyby Putin chtěl, na zimu to zavře.

A neměly by nám to české a evropské politické elity začít hlasitěji říkat? Že svoboda něco stojí a budeme se muset uskromnit víc, než teď čekáme?

Třicet let si tyto věci říkáme, teď je nejvyšší čas je zopakovat. Faktem ale je, že ještě v loňském roce se v České republice uvažovalo, že Rusko bude stavět jaderné bloky i dodávat jaderné palivo. Dnes se k tomu nikdo nehlásí, ale to je tak vše. Dnes na třicet let nečinnosti doplácíme my i Ukrajina. Měli bychom počítat s tím, že Putin zastaví dodávky plynu a ropy do Evropy. Kdybychom chtěli plyn vyměnit za konec podpory pro Ukrajinu, byla by to naprostá politická katastrofa.

Vy jste umělec. Někde jste řekl, že kdybyste kandidoval na prezidenta, chtěl byste měnit náladu v České republice. O vaší prezidentské kandidatuře se veřejně mluví jako o možnosti, vy jste se dosud nevyjádřil. Zkuste mi,

prosím, odpovědět z perspektivy prezidentského úřadu. Jak vypadá svobodná nálada? Proč máme pocit, že se nám tato nálada moc nedaří?

Myslím si, že je množné, aby si lidé byli blíž a zas poznali radost ze života. Svou hudbou tomu pomáháme. Špatná nálada, ve které se u nás léta pohybujeme, vůbec neodpovídá našim životním podmínkám. V celosvětovém srovnání se máme skvěle. Přesto jsme u nás pořád naštvaní. Proč? Protože v čele našeho státu stojí lidé, kteří ve veřejném prostoru neváhají dehonestovat jedince nebo skupiny lidí. Například prezident Zeman pomlouvá novináře. Máme vrcholné politiky, kteří do společnosti léta vnášeli korozi základních mravních hodnot. Slušnost a laskavost jsou vlastnosti, které představitelé státu mají automaticky mít. O tom se nemá diskutovat. Naše politika zhrubla. Možná je to slabé slovo. Stala se sprostou a arogantní. Když to lidé vidí, dochází ke stavu, kdy duše národa okorává. Těžko se to bude dávat dohromady.

Vznikl u nás prostor, kdy je každému všechno jedno a každému vše projde. Pak stačí hodit sociální rozbušku a máte rozdělenou společnost. Příští rok končící prezident Zeman část lidí označil jako „Pražskou kavárnu“. Ostatní jsou vyzváni k tomu, aby ji nenáviděli. Naprostý nesmysl! Nekontrovali jsme mu nadávkami, které by byly přiléhavější, protože jsme nechtěli používat stejnou zbraň.

Pravicový extremističtí Tomio Okamura zas dělí lidi na slušné a neslušné. Nevím, kde na to vzal právo. Společnost je rozdrobená a nevraživá. Budeme ji muset dát dohromady. Čím ji dáte dohromady? Hudbou, tancem, dobrou náladou, poezií. Další složka je laskavost ve všedních dnech. Pár takových politických osobností máme. Ale nejsou dost slyšet. Hlavně ale u nás musíme přenést pozornost na palčivé problémy blízké budoucnosti. Nemůžeme se tomu vyhnout. Bavíme se u nás málo o životním prostředí. Péči o demokracii. Péči o zahraniční vztahy, které nás zbaví závislosti na Rusku a Číně. Naše justice se také už pomalu dává dohromady, ale mám pocit, že se pořád měří několika metry. Někomu věci procházejí, někomu ne.

Myslím si, že společným jmenovatelem všeho, co musíme řešit, je dobrá vůle. A nezkorumpovatelná hlava státu, která nikomu nenadržuje. Hlava, která se snaží být spravedlivá a empatická na všechny strany. Může to být hlava velkorysá, může přivírat oči, ale na všechny strany. Model prezidenta Havla byl dobrý. Chybí nám. Jako prezidentský kandidát bych měl tu výhodu, že jsem z té kultury, takže bych mohl přidat pár koncertů Pražského výběru.

Když jsem koncert Pražského výběru před více než pětatřiceti lety viděl poprvé, na pódiu stál vzdorovitý mladý muž, skupina byla ztělesněným opakem oficiální bolševické estetiky, vaši hudbu jsme milovali jako provokaci spojenou s hudební virtuozitou. Dnes jsem měl dojem, že když

zpíváte úplně stejné písně, vypadáte při tom trochu jako nějaký prorok. A divil jsem se, že ty staré texty nějak fungují. I v úplně jiné společnosti než byly napsány...

Myslím si, že naše sdělení přetrvala. Kdysi jsme je šili na socialistický režim a jeho tehdejší vysoké politiky, prakticky všichni to byli staří muži. Jenže sdělení fungují i nadále, některé texty dostaly prorocký nádech, protože tepou něco obecného, co cítíme jako špatné, a chceme mít sílu to změnit. Všechny naše texty z osmdesátých let, od A až do Z, jsou přesaditelné na dnešní dobu. Musím říct, že jsem s tím nepočítal. Myslel jsem si, že palčivá aktualita našich textů časem odplyne. Asi je to tím, že se lidé málo mění. Nakonec to vidíme i u Rusů. Mysleli jsme si, že primární arogance, pohrdání lidskými životy, se váže k bolševické ideologii. Teď vidíme, že ne. Bolševismus je definitivně pryč, ale ruské chování kopíruje stalinistické a břežněvovské modely.

Lidé se nemění tak rychle. Máme před sebou obrovské úkoly. Svého času Jelcin udělal lidský řetěz kolem Moskvy, když armáda chtěla zničit reformy. Myslím si, že bychom měli udělat lidský řetěz kolem Evropy. Máme se chytit za ruce a uchránit naše hodnoty. Proto je důležité, abychom v tomto demokratickém prostoru spolupracovali.

Vnikají o těchto věcech v Pražském výběru nové písně?

Nejde to. Naše kapela není ve vnímání politiky sjednocená. Ale když začneme hrát, je jasné, že šíříme svobodu. Dnes mě k politickému obsahu naší hudby ani nic nepudí. Ten byl důležitý za takzvané normalizace po roce 1968, kdy na kulturu komunisté vyvíjeli ohromný tlak. Dnes toho písničkou tolik nevyřešíte. Nutná je politická práce.

O politické práci v době Sametové revoluce a těsně po ní jste napsal knihu. Zatím není přeložená do němčiny. Můžete nám ji představit?

Kniha se jmenuje Vabank. Soustředí se na dobu Sametové revoluce, a na odsun sovětských vojsk. Na začátku práce na knize jsem si řekl, že když přímý účastník všech těch věcí, což jsem byl, začne po třiceti letech vzpomínat, není nikde zaručeno, že jeho vzpomínky jsou objektivní. Do knihy jsem proto dal jen události, pro které jsem měl písemné doklady. Každá moje věta je ověřitelná v dobových historických materiálech. Moje kniha mapuje jednání s našimi čelnými bolševiky, s předsedou vlády, náčelníkem generálního štábu, náčelníkem západního vojenského okruhu. Se sověty, s lidmi ze sovětské ambasády. A tak dále. Kniha dostala cenu za literaturu faktu, což znamená, že ji posoudili historici a řekli, že jsem si nevymýšlel.

Kniha se jmenuje Vabank, protože když si ji přečtete, dojde vám, na jakém vlásku všechno viselo. Hráli jsme vabank. Na podobném vlásku visel osud Ukrajiny. Jenže v případě Ukrajiny se vlasek utřhl. V našem případě se neutřhl, protože v Kremlu seděl Gorbačov. Přes mnoho svých chyb to byl dobrý člověk. Dnes říká, že Putin zničil jeho životní dílo. Gorbačovovi šlo o to, aby skončila studená válka. Ne, aby padl socialismus. Chtěl, aby skončilo nepřátelství mezi východem a západem. To se mu povedlo, a Putin to zničil.

Václav Havel uměl lidi přivést ke kompromisu a uměl jim přidělit role. Zažil jsem ho takto ve studentském koordinačním centru v roce 1989. Popište, nám, prosím, Václava Havla v této jeho schopnosti a schopnost vést dialog vůbec. Náš úspěch v roce 1989 nebyl myslitelný bez dialogu a nebyl myslitelný ani bez iniciativy Most, kterou jste založil. Náš vlasek se neutřhl, protože na obou stranách barikády stáli lidé ochotní spolu mluvit.

V červnu roku 1989 jsme založili iniciativu Most. Základní idea spočívala v tom, že jsme po vzoru Polska chtěli vytvořit prostředí kulatých stolů, kde bude jednat havlovský protikomunistický disent s vysokým komunistou. Vybrali jsme si tehdejšího komunistického premiéra Adamce. Nechtěli jsme jednat s Ústředním výborem komunistické strany. Pak existovalo hnutí Obroda, což byli někdejší reformní komunisté, kterých se jejich strana zbavila v roce 1968. Ti chtěli jednat s Ústředním výborem komunistické strany, takže se stranou jako celkem. My jsme chtěli komunisty rozdělit. Chtěli jsme, aby mezi nimi vzniklo napětí. Jednáme s Adamcem, s nikým jiným, a to i v případě, že by jiní komunisté také chtěli jednat. Havlovi se tato idea líbila. Kontakt se povedl. Pak jsme den po dni s Václavem Havlem vymýšleli, jak hovory směřovat k většímu uvolnění ve společnosti. Premiér Adamec po několika krocích ztratil podporu své komunistické strany. Chtěli ho dokonce zavřít. Zbavit se ho už ale nemohli a Václav Havel sehrál roli někoho, kdo je ochoten jednat s představitelem komunistické strany. Kdyby na jeho místě byl někdo radikálnější z tehdejšího disentu, k jednání by asi nebyl ochoten. Měli jsme s tehdejšími rozumnými komunisty jediný společný cíl. Aby netekla krev. Aby nebyla použita armáda. Takový cíl Putin s nikým neměl.

Ústřední výbor československých komunistů chtěl armádu použít. Vytvořil akci Zásah, což bylo vyslání armády proti Sametové revoluci. Pak akci Norbert, což bylo zatčení deseti tisíc vůdčích lídrů, podle jmenných seznamů. Pak tam byla akce Vlha, což bylo převzetí sdělovacích prostředků. A tak dále. Měli to připravené, ale nespustili to, protože to blokoval předseda vlády. Utrhli jsme předsedu vlády z jeho vlastního tábora, čímž jsme je na krátkou dobu paralyzovali. V této situaci jsem se vypravil za náčelníkem západního

vojenského okruhu Mojmírem Zachariášem. Byl to generálplukovník, který měl pod sebou československou i sovětskou armádu v případě konfliktu. Býval by podle Varšavské smlouvy velel i sovětům. Tento muž slíbil, že armáda nezasáhne proti lidem v Československu. Použil jsem při rozhovoru s ním jednoduchou pravdu. Řekl jsem mu, že docílil vrcholné vojenské kariéry, má pod sebou osmdesát procent pozemních sil.

„Chcete tuto kariéru zakončit tím, že začnete střílet do vlastních dětí? To uděláte?“

“Neudělám!“

Takto to bylo jednoduché. Dobrý chlap. Dnes patří k pěti nestatečnějším generálům od založení naší republiky. Další důležitou postavou byl Adamcův poradce Oskar Krejčí, což byl marxistický ideolog, který pochopil, že takto to s komunisty dál nejde. Pak se připojil náčelník generálního štábu Miroslav Vacek, který se také rozhodl, že proti revoluci silou nezasáhne. Pak byl odvolán sovětský velvyslanec, který by to býval vzal silou. Byl nahrazen velvyslancem Borisem Pankinem, což byl Gorbačovův muž. Našlo se zkrátka pár dobrých lidí, kteří nechtěli prolévat krev. To dnes chybí. Naše revoluce probíhala zároveň s napůl svobodnými volbami v Polsku, s pádem zdi v Berlíně, s demontáží symbolické hvězdy z parlamentu v Budapešti. Najednou jsme měli konec roku 1989, impérium stále trvalo, v čele všech států východního bloku stál komunist, jen v Československu ne. Náš prezident byl Václav Havel. Nejdříve jsme byli pozadu, najednou jsme se ocitli vpředu. V ten moment jiskra přeskočila do Pobaltí. Staří komunisté to po vzoru Brežněva nazývali „kontra“.

Sovětský svaz vybuchl. Vznikl politický Černobyl. Došlo ke geopolitickému zlomu srovnatelnému se pádem Římské říše. Pak přišel Putin a řekl, že to byla politická katastrofa. Chce všechno zpátky, včetně východního Německa. Nebyla to katastrofa, byl to pád říše zla. Z našeho hlediska to bylo vítězství.

Zdejší festival se jmenuje „Všechnu moc imaginaci“. Jaké má imaginace místo v politice? Ptám se vás jako odborníka, protože děláte umění i politiku.

Imaginace má v politice úplně zásadní místo. Posunuje politiku dopředu. Ne vždy se prosadí. Zkusím vyjmenovat pár příkladů, kdy se prosadila. Bylo to u nás v období Václava Havla, jednoznačně. Inspiroval politická rozhodování mnohem větších zemí, než Československo. Angela Merkelová tak možná nevypadala, ale Německo posunovala s velkou fantazií dopředu. Udělala chybu, když věřila, že se Rusko už nevrátí do svých bot, ale moc jít to nezazlívám. Je to dobrá žena, a kdyby byla ještě u moci, možná by k útoku na Ukrajinu nedošlo.

Imaginaci vidíte u Winstona Churchilla. Byl to sice tvrdý politik, ale namísto dohody se zlem nabídl krev pot a slzy. To potřebuje velkou představivost a odvalu. Úplně změnil paradigma. Imaginaci vidíte u prezidenta Zelenského. Jednoznačně. Nadává jednomu světovému parlamentu za druhým. Kdo by si to dovolil? A projde mu. Dostává zbraně, které potřebuje k přežití. Dalším příkladem byl Ronald Reagan. Vizionáři v politice se nebojí vrhnout do světa novou linií, a pokud je správná, zafunguje. Politici bez imaginace stačí na každodenní politiku, ale když přijdou velké výzvy, nevědí, čeho se mají chytit.

Můj vizionářský plán pro budoucnost by bylo celosvětové jaderné odzbrojení. Muselo by začít tak, že bychom Rusku nabídli úplné, oboustranné jaderné odzbrojení výměnou za stažení sankcí. Rusům bychom museli po urovnání války na Ukrajině nabídnout, aby se připojili k něčemu, co udělají všichni ostatní. Všechny jaderné mocnosti. Rusové se také bojí jaderného ohrožení. Rusové nebojují z čistého zla. Jsou přesvědčeni, že je chceme napadnout a pokud takové přesvědčení nemají, vnucují ho svému národu.

OSN má záměr jaderného odzbrojení od roku 1968, připojily se k němu všechny země, včetně velmocí. Svůj podpis stáhla jen Severní Korea. Ale skutek utek. Existuje 7000 jaderných hlavic v USA a v Rusku také. Čína má asi 300, Anglie s Francií zhruba také tolik. Pokud k jadernému odzbrojení v horizontu několika desítek let nedojde, jednou to tady opravdu bouchne. Pokud to nebouchne už teď, protože ruské zaminovávání jaderných elektráren na Ukrajině nemá obdobu.

Když jsem dělal odsun sovětských vojsk, narazil jsem na sovětskou raketu Satan. Byla to třicet metrů vysoká raketa odpalovaná z podzemního sila. Tehdy měla dolet do USA, dnes má Satan II dolet 18 000 kilometrů. Tato raketa je schopna přepravit patnáct samostatně říditelných jaderných raket. Když se tyto rakety rozprsknou do jaderných elektráren, náš svět končí. Máme jistotu, že současné Rusko něco takového neudělá?

Myslím, že bychom si měli uvědomit, že Rusko válku ještě ani nezačalo. Má 3500 letadel a my jsme šťastni, že jsme mu jich sestřelili 60. Na Ukrajině ještě nebyly použity kobercové nálety ani zbraně hromadného ničení, což nejsou jen zbraně jaderné. Putin má hypersonický kluzák Avangard, který létá sedmadvacetasobnou rychlostí zvuku. Je pro protiraketovou obranu nedosažitelný. Má také Zirkon, který létá osminásobnou rychlostí zvuku a bombarduje lodě. Putin disponuje obrovskou výbavou moderních zbraní, kterou ještě nepoužil. Má dvoumilionovou armádu, z níž použil jen minimální část. Zatím nasazuje vojáky z okrajových oblastí. Má milion vojáků a milion lidí vojenského obslužného personálu a dalších třeba dvacet milionů možných

rekrutů. Čína jich má padesát milionů. Putin je na konci sil ve válce určitého typu. Ale jeho rezervy jsou obrovské. Myslím si, že se Putin bojí protiúderu, protože protiúder NATO by pro Rusko byl naprosto zničující. Jsem přesvědčen o tom, že kdyby došlo ke konfliktu, neprohráli bychom ho, ale už by došlo k ohromnému krveprolití způsobenému použitím nejmodernějších zbraní.

V pódiové diskusi jste zmínil sílu matek padlých vojáků. Ta se ukázala i v Afghánistánu. V Rusku ne.

Matky v Rusku zatím nejsou vidět a může to být způsobeno právě tím, že ve válce bojují lidé ze vzdálených oblastí, ne Rusové. Stalin ve válce používal Ukrajince, ti dobyli Berlín i Československo. Chtěl je oslabit, chtěl, aby k nim v obsazených zemích vznikla nenávist. Stalin si Rusy šetřil. Myslím, že logika současné války je podobná.

Jak hodnotíte evropskou politickou reakci na válku na Ukrajině?

Chtěl bych tu, možná překvapivě, říci, že si myslím, že se často pohrdaná evropská reprezentace drží velmi dobře. Běžní lidé v Evropě by možná chtěli, aby Ukrajina obětovala kusy svého území výměnou za klid a plyn. Politická nevyšší vrchnost ale stále drží vysokou mravní úroveň. Drží prapor svobody. Němci stejně jako Američané. Jsem na ně hrdý. Riskují, že se jim bude vyčítat, že lidé v zimě mrznou. Vzpomínám si při této příležitosti na odsun sovětských vojsk na počátku devadesátých let minulého století. Říkal jsem někdejšímu šéfovi reformních komunistů z roku 1968 Alexandru Dubčekovi, který byl v té době předsedou parlamentu, že odsun musí dělat on, jako známá osobnost. Dubček mi řekl, že by to moc rád dělal, ale nechá to na mě, protože jsme na Rusech energeticky závislí a blíží se zima. Zima se blíží i dnes. Dubček byl politik s nejvyšší odpovědností ve státě a nechtěl riskovat. Velmi se bojím toho, že lidé budou říkat, že Ukrajina nám za to nestojí, až jim bude zima.

Jsme demokratická společnost a hrozí nám, že veřejné mínění nás bude nutit, abychom urovnali vztahy s Ruskem, přestože by to znamenalo krok ke ztrátě svobody. Jsem ale přesvědčen i informován, že se můžeme energeticky odtrhnout od Ruska. Museli bychom zatnout zuby a vydržet to. Bolelo by to. Myslím si, že by to byl výraz politické imaginace. A že bychom to měli udělat.

